

הרפורמה בזבל

לאפשרויות אלה בעבר ואלה חומרים די טובים למרבץ הפרות. אגב כך נזכיר, גם חול מצויין למרבץ ואולי הכי נוח לפרה כפי שאנו לומדים גם מסיוורינו בחו"ל.

המגבלות לחומרי רפד אנאורגניים אלה הן בשימושם בזבל הנוצר ברפת לצורך דישון שדות – פלחה, מספוא, גן ומטע. לא מתקבל על הדעת, שמשק יוותר על המקור היחיד (כמעט) לחומר אורגני מְדֻשֵׁן לגידולי הגן והשדה שלו עצמו או של שכניו הקרובים והרחוקים. גם אלה יבינו מהר מאד שפיזור חומר אנאורגני בלתי מתכלה תוך שנים מעטות יקלקל את הקרקע, ובמקום להוסיף לשיעור החומר האורגני בקרקע הוא יגרע משיעורו וזוהי לא יאפשר לאדמה להניב במלוא יכולתה.

לא במקרה הרפורמה עוסקת באופן כה נחרץ בנושאים של איכות הסביבה ודורשת השקעות מפליגות בהתאמת מכלולי המבנים הקיימים והחדשים לכלים החדשים. אל נשלה את עצמנו – לא ייגמר בשמירה על מקורות מים, ובצדק. לדעתי, טרם נאמרה המילה האחרונה בנושא ממשק הזבל והשימוש בו. מאחר שכל טיפול בהפרשות הרבות "והמגוונות" של הרפת מצריך גם השקעות כבדות וגם עבודה לא־מעטה – מן הנכון לעשות את הכל כדי למזער את כלל העלויות הנובעות מממשק זבל תקין וזאת בהקף הארצי.

קודם כל, יש לקבוע סייגים טכניים ומקצועיים. למשל, כן לאפשר השימוש באפ"ש, אפר חם, וכדומה בתור תשתית יציבה לחצר פתוחה (איפה ובתנאים שיוחלט) או אף כבסיס אוטם לערמות זבל אורגני. באותו זמן יש להזהיר מפני הפיכת חומרים אנאורגניים אלה מלהיות חלק נכבד של הזבל עצמו כפי שהוא מוצא מן הרפתות. כן, ידוע גם לי שבלא־מעט מקרים המשק אינו שש להשתמש בזבל מן הרפת שלו – להפך, הרפת חוסכם לעצמה את העבודה בהוצאת הזבל מן הסככות על ידי קבלן/מתווך/מוביל את הכל אל מחוץ למשק תמורת תשלום סמלי (אולי בלי תשלום כלל).

שמחנו לקרוא בחוברת מס' 289, במסגרת "על הפרק" על סיכומים מעניינים בקשר לרפורמה בענף הרפת. אכן, רוב השינויים שסוכמו והובאו באופן מוסמך על ידי מזכיר המ"ב יוסי מלול בודאי גרמו שביעות רצון בקרב ציבור היצרנים. יש לברך על הכוונות הטובות למצוא דרכים מעשיות, איך לרכך את השפעותיה של הרפורמה ולהקנות פינותיה הבולטות יותר. אולם, אין להניח שבהארכת ההתחייבויות הכספיות לעוד כמה שנים תיפטרנה כל הבעיות הטכניות "הפשוטות" לכאורה, כאילו מאליהן.

קחו, למשל, את הסעיף הראשון תחת הכותרת הקטנה שינויים משמעותיים בסעיפים טכניים: **תאי רביצה כשיכון מוכר**. גשמע תמים ופשוט לגמרי – מה פתאום?! כמו בכל מקום שיכון לרביצת פרות וצאצאיהן, יש להבטיח להן מרבץ נקי ורך כדי נוחותן. איך עושים את זה? מרפדים – בקש, נסורת, פסולת כותנה וניר ועוד מיני חומרים אורגניים שמתפרקים במשך הזמן וביחד עם הפרשות הבקר הופכים לזבל, רב ערך, יש להדגיש. עוד אחזור לזה.

מה לעשות, קשה להשיג חומרי הריפוד הנ"ל בכמות ובמחיר סביר, לפי צורכי כל עדר ועדר. פעם זה היה די פשוט, עד כדי שריפת עודפי הקש משדות רחוקים מן המשק. פעם מספר הפרות במשקים היה יותר קטן, בעוד משקים רבים זרעו יותר דונמים בזני חיטה של אז, זנים של קמה גבוהה עד כדי הסתרת סוס ורוכבו (ראינו תמונות, פרסומים כאלה עוד בטרם קום המדינה).

היום מגדלים פחות דגנים ובעיקר מזנים נמוכי קומה, כלומר המניבות פחות קש ויותר גרעינים וזה כדאי כלכלית. מגדלים הרבה כותנה ובהצלחה רבה – אך אין בידה לספק די פסולת לצורך ריפוד מרבץ הפרות, איפה שצריך. אז מוצאים גם פתרונות חלופיים והנה, מצאו חומרים מפסולות התעשייה העשויים לשמש כחומר רפד: למשל, אפ"ש (אפר פצלי שמן) או/ו אפר פחם מתחנות כח. כבר התייחסנו

על מנת למחזר את החול שגלש והתלכלך במי זבל, יש להפרידו ולגרום לחיטוי בטרם שימוש חוזר. קיימים ציודים שונים ושיטות משקיות בדוקות לצורך זה. בכל אופן, בלי טיפול מתאים אין טעם להשתמש בחול שימוש חוזר בתור חומר ריפוד.

אותו הדבר אמור לגבי זבל חצרות יבש כתור ריפוד למרבץ הבקר בכלל. זה חומר טוב ומתאים כל עוד הוא יבש לגמרי – ולא, זה רק זבל ולא ראוי לשמש מרבץ. יש שיטות לשמור על מרבץ זבל יבש, ויש פתרונות חיטוי לו ולחומרי ריפוד אחרים בטרם מיחזורם בשימוש – כל חומר ואופן הטיפול בו. בהודמנות אחרת עוד נתיחס להבטים השונים. אולם, דבר אחד צריך להיות ברור למן ההתחלה: מרבץ שאינו יבש, ולא חשוב באיזה חומר הוא מרופד, מרבץ לח עד רטוב מזמין התקהלות וריבוי חיידקים, פטריות ועבשים המסכנים את בריאות העטין. ובנוסף, לחות אוויר גבוהה טבעית (+זאת הנוצרת בעקבות הפעלת מערכות עירפול והמטרה ביתר שאת) אינה מסייעת בשמירה על מרבץ יבש. במצב אוויר יבש, קילטור או שידוד המרבץ עשוי לסייע בייבושו – כשם שגם במזג אוויר קר ממש הקילטור יעלה אדים ויפחית את הלחות בשכבת הזבל שהצטברה.

בהקשר זה לא נראות הגיוניות ומתקבלות על הדעת, מקצועית וטכנית, אותן מגבלות גיאוגרפיות לניוד מכסות החלב. בארץ ענקית כמו ישראל, מה ההבדל בין 50, 100 ו-200 קילומטר? 1/2 שעת נסיעה עד 2 1/2 ש', לכל היותר. סביר להניח שלא כל הרפתות יעברו לרחבי הדרום והנגב היבש. אז למה לבלום כל נטיה ואפשרות של שחרור העומס האקולוגי במישור החוף צפוף האוכלוסין ובאיזור אקוויפר החוף, ובמקום זה להתיר למי שרוצה לפרוש מן הענף או/ו מי שמתכוון להקים שותפות עם רפת נגבית להעביר לשם את מכסתו? עדיין מוקדם להיכנס לסבך הבדלי הגישה שבין המשק השיתופי והמשק המשפחתי. דברים רבים יתבררו מאליהם במשך הזמן ולא בכולם יש לנו שליטה.

העיקר, לסלק את המטרד "ולשמור על איכות הסביבה". האמנם!?

להבדיל אלף הבדלות, למה הדבר דומה (באופן עקרוני)? בשלושים השנים האחרונות התפרסם לא-פעם, שגורמים ממדינות נאורות הציעו והובילו פסולת תעשייתית מסוכנת והרסנית לקרקע-מים-איכות הסביבה של מדינות מערב-אפריקה ועוד שילמו דמי לא-יחרץ למי שהסכים לקבל את הפסולת. בידיעות נאמר בזמנו, שמדובר בפסולת מתכות כבדות ועד רדיואקטיביות. לא התאמצתי לבדוק כי לנו כבר היה רדיו וגם טלוויזיה בבית. איפה המשל דומה לנמשל? בכל מקרה יש לידע את משתמשי-הקצה (האיכר החקלאי באשר הוא עלול לפזר את הפסולת האנאורגנית בשדותיו) במה מדובר, מה ערכו של אותו זבל פגום ומה עלול להיות הנזק כתוצאה מן השימוש בו. ההגיונות מחייבת!

לבסוף, נשארנו עם מעט חול לריפוד, אם בכלל עוד נשאר מן ההבטחה הקדומה (...זרענו ירבה כחול...). כי כבר מזמן אין התר לחפור חול אפילו לצורך בניה. אמנם יש מדבריות ענקיות בסביבה המצפות לשימוש בגבעות החול המיותרות שם, אך קשה לתאר שזה יהיה פתרון כולל לכל תאי-הרביצה שייבנו בימינו.

פתרונות אפשריים

קודם כל שמירה על הקיים, כלומר טיפול בזבל והשימוש בו בשדותינו למען העשרתם בחומר אוגני חיוני; כידוע בארץ שטופת-שמש כמו ישראל למעשה נשרף החומר האורגני שבקרקע וכל החזרה של החסר תעלה את פוריות הקרקע ותשמור עליה. גם יותר מדי זבל לא רצוי, הוא בזבזני ועשוי להזיק – הכל תלוי בטיב הקרקע והקף יבוליה. מלבד זה יש לקחת בחשבון את תרומת הזבל לדישון הגידולים: חנקן, זרחן, אשלגן ועוד יסודות חיוניים – כולם יקרי ערך כפי שמוכיחה הטבלה כאן בצמוד.

באשר למעט החול שפה ושם יוכלו להשיג לשם ריפוד התאים, יש טעם רב לטפל בו, בעיקר ברפתות בהן נהוג לשטוף את המדרכים.

די לקרוא על שינויים אלה בתחיקה ובשיפוט בארצות המערב, ונבין לאן פנינו – בלית ברירה. נראה ששם הפנימו את התהליכים שעוברים ויעברו על החברה המודרנית. למה לנו להסס וללמוד מן הוותיקים? עכשיו הזמן, העתיד כבר כאן.

לסיכום אני חייב לקוראינו וחברינו הבהרה: נושא הזבל מעסיק אותי זמן רב, למעשה מאז התחלתי לעבוד ברפת ובחקלאות בגיל 14. ממשק הזבל אינו מתמצה בסילוקו מן הרפת, אלא בשימוש הנכון בשדה. בלעדי זה תמיד נהיה למעמסה על איכות חייו של הציבור הרחב. זאת דעתי ולא ביקשתי/קיבלתי אישור להציגה כדעת ההתאחדות. עם זאת אני מתעקש:

בלי רפורמה בזבל – הרפורמה בזבל!

מרדכי מלען

איכות הסביבה וכל הקשור בה רעיונית, שלטונית וכלכלית אינה רעה משמיים, אלא תוצאת התפתחות חברתית וכלכלית בהקף הרחב. זוכרים את ערמות הגרוטאות בחוצות הערים, המושבות וברוב היישובים החקלאיים, שיתופיים ומשפחתיים כאחד? זאת לא היתה רק שאלה של חינוך לסדר ונקיון, אלא גם תוצאה של רמת-חיים נמוכה ועדיפויות פרגמטיות. מאז גדלה האוכלוסייה הכללית והמגזר העירוני מעל ומעבר לפרופורציות של פעם. גם רמת החיים עלתה בכול, אפילו אם לא באותו קצב בכל האזורים ובכל המגזרים.

אם נסתכל על נושא איכות הסביבה מנקודת המבט של התפתחויות מבניות בלתי נמנעות לאורך זמן, גם נבין שיש לנצל את הפוטנציאל החקלאי במקום שיתרום את המירב מבלי לגרום ליריבות מיותרת עם הרוב הלא-חקלאי.

א.א. מהנדסים - הנדסה סביבתית וחקלאית

יעוץ, תכנון ופיקוח בניהולו של איג' אמתי אבנון

תכנון הנדסי לרפת - מבנים, תשתיות, פיתוח הרפת

תכנון סביבתי - טיפול בזבל, ניקוז, ליווי וקידום

פתרונות ייחודיים לטיפול בשפכי הרפת והמשק

משל 25 שנה במגזר הרפת

ת.ד. 1360 טבעון 70. 04-9930049, פקס. 04-9930048

e-mail: aaeng@netvision.net.il